

## LES LLENGÜES D'ESPANYA EN EL DISCURS PARLAMENTARI DE LA TRANSICIÓ ESPANYOLA: UNA ANÀLISI DELS ARGUMENTS SOBRE L'OFICIALITAT LINGÜÍSTICA (primera part)\*

Narcís Iglésias Franch\*\*

### Resum

La transició espanyola ha estat un període desatès per les històries de la llengua de referència, tot i la proliferació en aquella època de discursos sobre la llengua produïts per tota mena d'actors culturals, periodístics i polítics. Aquest estudi pretén analitzar els arguments sobre les llengües d'Espanya sostinguts per part dels diferents representants polítics dels partits amb representació parlamentària. En aquest estudi, s'han tingut en compte tots aquells discursos parlamentaris defensats a les Corts i al Senat que es van dedicar a debatre el que seria l'actual article 3 de la Constitució espanyola. Aquest estudi du a terme una anàlisi quantitativa i qualitativa de l'argumentació que s'hi desplega amb l'objectiu, d'una banda, d'identificar i quantificar els més diversos discursos parlamentaris orientats cap a aquest debat, i de l'altra, de tipificar els arguments que s'hi van esgrimir. Si l'articulat constitucional es veu sovint com l'exemple del consens polític, els discursos parlamentaris que s'analitzen en aquest estudi s'interpreten com una expressió paradigmàtica del *discurs de la polèmica* i, sobretot, del *dissens*.

Paraules clau: anàlisi de l'argumentació; llengües d'Espanya; discurs parlamentari; transició espanyola; història social de la llengua.

## THE LANGUAGES OF SPAIN IN THE PARLIAMENTARY DISCOURSE OF THE SPANISH TRANSITION: AN ANALYSIS OF ARGUMENTS ON LINGUISTIC OFFICIALDOM (Part one)

### Abstract

*The Spanish transition to democracy is a period neglected by the main histories of language, despite the proliferation of discourses on language among all kinds of cultural, media and political figures at that time. This study aims to analyse the arguments on the languages of Spain expressed by different representatives of the political parties represented in Parliament. The study covers all the parliamentary speeches in the House of Deputies and Senate in debating what would become Article 3 of the Spanish Constitution. It provides a quantitative and qualitative analysis of the arguments, firstly to identify and quantify the most diverse parliamentary speeches in this debate and, secondly, to categorise the arguments used. While the articles in the Spanish Constitution are often seen as an example of political consensus, the parliamentary speeches analysed in the study are interpreted as a paradigmatic example of the discourse of controversy and, above all, dissent.*

*Keywords: argument analysis; languages of Spain; parliamentary discourse; Spanish transition; social history of language.*

\* Aquest article es publica en dues parts, la segona es podrà llegir en el número 81 de la *Revista Llengua i Dret, Journal of Language and Law* (juny de 2024).

\*\* Narcís Iglésias Franch, professor titular del Departament de Filologia i Comunicació, Universitat de Girona. [narcis.iglesias@udg.edu](mailto:narcis.iglesias@udg.edu). <https://orcid.org/0000-0002-4714-1332>.

Recepció de l'article: 21.09.2023. Avaluacions cegues: 25.09.2023 i 02.10.2023. Acceptació de la versió final: 07.11.2023.

**Citació recomanada:** Iglésias Franch, Narcís. (2023). Les llengües d'Espanya en el discurs parlamentari de la transició espanyola: una anàlisi dels arguments sobre l'oficialitat lingüística (primera part). *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 80, 152-170. <https://doi.org/10.58992/rld.i80.2023.4121>

## **Sumari**

- 1 Introducció
- 2 El discurs parlamentari sobre les llengües durant el període constituent
  - 2.1 L'articulat objecte del debat parlamentari
  - 2.2 Tipologia dels discursos parlamentaris
  - 2.3 Primers arguments sobre les llengües: a propòsit de l'article 2
- 3 Tipologia d'arguments
  - 3.1 Oficialitat
    - 3.1.1 El castellà
    - 3.1.2 Les altres llengües
    - 3.1.3 Les modalitats lingüístiques
- Referències bibliogràfiques

## 1 Introducció<sup>1</sup>

El procés de construcció dels estats nació a l'Europa contemporània ha estat determinant en la configuració d'una jerarquia entre llengües dominants i llengües minoritzades. Junt amb els processos de modernització característics de les societats occidentals, la història política contemporània ha modelat de manera molt significativa l'estatus de les llengües i les representacions que se n'han desenvolupat, de tal manera que qüestions com ara l'oficialitat o l'ensenyament, sovint reservades només a les llengües dels estats nació, s'han convertit en aspiracions històriques de moltes llengües minoritzades que havien anat quedant excloses dels àmbits institucionals, formals o públics (Baggioni, 1997; Thiesse, 1999). En el cas de les llengües minoritzades de l'Estat espanyol, aquests anhels van passar a ocupar un espai central durant els anys de la transició espanyola, en la mesura que aquest període va representar la fi del monolingüisme més o menys restrictiu de la dictadura franquista i la possibilitat de construir una democràcia que reconegués en el pla jurídic la diversitat lingüística de l'Estat.

La literatura acadèmica ha tendit a presentar els grans canvis sociolingüístics que s'han produït a l'Espanya contemporània a partir del marc legal i, pel que fa al període que ens ocupa, s'ha considerat la Constitució espanyola (CE) de 1978 com un moment crucial de l'inici del reconeixement de les diferents llengües a l'Espanya democràtica (González Ollé, 1978; Brumme, 2006). Si bé la transició espanyola ha merescut nombrosos estudis des de la perspectiva de la història social o política com a gran moment de *reforma* o de *ruptura* (Ysàs, 2013; Sánchez-Cuenca, 2014), les històries de la llengua de referència en l'àmbit català i espanyol amb prou feines se n'han ocupat (Moreno Fernández, 2005; Del Valle, 2013; Ferrando i Nicolás, 2011), fet que contrasta amb la important tradició d'estudis dedicats a altres contextos del món contemporani, especialment els dedicats al període precedent, el franquisme.<sup>2</sup>

Això no obstant, la literatura acadèmica ha coincidit a situar la CE de 1978 com a punt de partida per avaluar els resultats de les polítiques lingüístiques dutes a terme.<sup>3</sup> Justament aquesta mirada retrospectiva apunta a la centralitat de la transició espanyola com a moment de canvi rellevant, tot i que els estudis o monografies que s'hi han dedicat tenen la CE més com a punt d'inici d'un moment històric que no pas com a període que demana una interrogació específica. La perspectiva d'explicar l'entrada a la democràcia a partir de l'articulat constitucional sobre les llengües situa en un primer pla el camp jurídic i legal, que en la mesura que representa un acord de primera magnitud, crea el miratge del consens (Sánchez-Cuenca, 2014) i, per tant, oculta la complexitat de discursos i projectes polítics existents en aquell moment, una part significativa dels quals estaven situats fora del consens. La transició espanyola és un moment d'una autèntica proliferació de discursos de tota mena, sovint antagònics, en què el tema de la llengua ocupa un lloc central, tal com ja s'ha mostrat en diversos formats del discurs polític i periodístic (Iglésias, 2019a, 2019b, 2022).

A hores d'ara, cinquanta anys més tard del procés que conduirà cap a l'elaboració de la CE i de la seva entrada en vigor, encara queda per analitzar el pas del monolingüisme d'estat durant el franquisme cap al reconeixement constitucional de les llengües, un dels principals reptes que va haver d'afrontar la monarquia parlamentària.<sup>4</sup> Aquest estudi es vol centrar en el debat polític sobre la llengua que va tenir lloc durant el període constituent a través dels discursos parlamentaris dels representants polítics, deixant de banda altres expressions del discurs polític contigües com ara la propaganda electoral o la comunicació governamental.

---

1 Aquest estudi s'ha pogut beneficiar de dues estades que han estat molt importants per fer-lo avançar: vull agrair a FaberLlull que em convidés a participar en la residència sobre Drets Lingüístics II a la seu d'Olot el novembre de 2021 i als monjos de Solius que m'acollissin a l'hostatgeria del monestir el juliol de 2023.

2 Pel que fa als estudis sobre la llengua durant el franquisme, vegeu Benet (1995), Gallofré (1991), Clotet i Torra (2010), entre molts altres. D'altra banda, en els estudis sobre el discurs polític de la transició, no s'ha tingut en compte el tema de la llengua (Del Àguila i Montoro (1984), per exemple, que analitzen els temes de consens i de conflicte sense considerar el tema de la llengua). Hi ha algun estudi que hi fa referència, de manera breu i general, com ara Carme Molinero i Pere Ysàs (2014). En el terreny del dret, cal posar en relleu l'estudi d'Eva Pons (2010).

3 Albert Bastardas i Emili Boix (1994) van fer un balanç crític de les polítiques lingüístiques dels primers anys de democràcia. Amb motiu del 30è aniversari de la CE, Christian Lagarde (2008) va reunir diferents hispanistes amb el mateix propòsit. A l'obra col·lectiva de Castillo i Kabatek (2006) també s'hi poden llegir perspectives crítiques fetes des del s. XXI. Vegeu-ne altres aportacions recents a Andrea Bianculli et al. (2021) i a Kraus (2021).

4 S'hi han referit diferents autors. Pilar Martínez-Vasseur (2008) ha reclamat la necessitat d'una lectura sociolingüística de la CE, mentre que Kraus (2021, p. 12-13) s'ha preguntat "cómo se hizo" per passar a una democràcia que es plantegés el plurilingüisme.

En l'ampli terreny dels estudis sobre les ideologies lingüístiques, aquests darrers anys s'ha anat singularitzant cada cop més una línia de recerca que es proposa analitzar críticament els arguments esgrimits en relació amb l'estatus polític del català com a llengua minoritzada en diferents contextos històrics, com ara els inicis del període contemporani, la Segona República o fins i tot el present, sense que encara s'hagi abordat el període de la transició,<sup>5</sup> tot i la importància d'aquest període pel que fa als canvis substancials en l'estatus jurídic de les llengües i les polítiques lingüístiques dutes a terme dins els marcs legals posteriors que se n'han pogut derivar d'aleshores ençà (Riera, 2021; Marí, 2021). En la perspectiva política de la llengua hi conflueixen, en realitat, una amalgama de textos i discursos molt variats i, encara que les històries de la llengua tinguin molt en compte els marcs legals per a les seves narratives, en el camp polític hi conflueixen diferents agents responsables de gèneres discursius tan variats com el mateix marc legal, la propaganda política i electoral o el discurs parlamentari, entre d'altres.<sup>6</sup>

## 2 El discurs parlamentari sobre les llengües durant el període constituent

El discurs parlamentari sobre les llengües durant el període constituent està vinculat a la discussió i aprovació del que seria l'article 3 de la CE. Els representants polítics dels grups parlamentaris que hi van participar van dedicar desenes d'hores a debatre sobre les llengües, que al seu torn es traduïren en desenes de pàgines transcrits i publicades al *Diario de las Cortes Generales*. Sumant-hi tota mena d'intervencions (esmenes, rèpliques, contrarèpliques...) que van tenir lloc en les diferents sessions del Congrés i del Senat dedicades a l'articulat sobre les llengües, aquest estudi ha identificat fins a 67 discursos parlamentaris diferents centrats de manera exclusiva en el tractament constitucional de les llengües. Més endavant se'n mostraran les característiques textuais.<sup>7</sup>

### 2.1 L'articulat objecte del debat parlamentari

El debat sobre les llengües va pivotar, en essència, sobre la proposta de redactat de la Comissió Constitucional, formada per un representant de cadascun dels principals partits polítics amb representació al Congrés dels Diputats sorgit de les primeres eleccions democràtiques.<sup>8</sup> Els últims mesos de 1977 aquesta comissió va elaborar el redactat de la CE que seria revisat posteriorment per la Comissió d'Assumptes Constitucionals (CAC), pel ple del Congrés dels Diputats i, finalment, pel Senat. En totes aquestes etapes de discussió dels diferents articles del text constitucional, cada grup va argumentar el seu posicionament i, segons el cas, va acceptar, matisar o contraproposar un redactat alternatiu al que havia fixat aquella primera comissió.

Aquest òrgan va tractar el tema de les llengües en la segona sessió en què es reunia, el 30 d'agost de 1977, tot just una setmana després d'haver-se constituït. Es va aprovar aquest redactat:

---

5 Respecte a diferents etapes històriques, cal destacar la tesi de Daniel Escribano (2015a) i altres estudis d'aquest investigador de caràcter més específic (2014, 2015b, 2017), així com diferents estudis d'Iglésias (2019, 2022) centrats en el període de la Transició. Respecte al context actual, cal posar en relleu l'estudi de Montserrat Sendra i Xavier Vila (2016) sobre la tipologia d'actors en el debat públic sobre l'oficialitat en una hipotètica Catalunya independent, així com la tesi de Sendra (2023) sobre el debat entorn de l'oficialitat lingüística tingut entre 2012 i 2018. També hi ha un estudi de Daniel Pinto (2020) sobre arquetips argumentatius.

6 El discurs polític està configurat a partir d'una gran varietat de gèneres (Wodak et al., 2021, p. 326-484); sobre el discurs parlamentari en particular, v. Paul Chilton (2004, p. 92-109) i Cornelia Ilie (2021, p. 309-325).

7 A la Comissió d'Assumptes Constitucionals i Llibertats Públiques s'hi van pronunciar 26 discursos; en el ple del Congrés, 14 discursos, i en el Senat, 27 discursos. Vegeu-ne la identificació de cada un a l'apartat 2.2.

8 La Comissió Constitucional, creada l'1 d'agost de 1977, estava formada per aquests representants parlamentaris: Jordi Solé Tura (Grup Comunista), Miquel Roca Junyent (Minoria Catalana, MC), José Pedro Pérez-Llorca y Rodrigo (Unión de Centro Democrático, UCD), Gregorio Peces-Barba Martínez (Grup Socialista), Miguel Herrero Rodríguez de Miñón (UCD), Manuel Fraga Iribarne (Alianza Popular, AP) i Gabriel Cisneros Laborda (UCD). Aquesta representació va ser fruit dels resultats obtinguts en les eleccions al Congrés dels Diputats celebrades el 15 de juny de 1977. En aquella comissió no hi van tenir participació partits com el PNB, ERC, EE o el PSA, entre d'altres. La Comissió va estar dominada (controlada) per una majoria de representants de la dreta, 3 de la UCD i un d'AP. De fet, la UCD havia tingut la intenció d'elaborar un avantprojecte de Constitució d'esquena a la resta de partits, però els partits de l'oposició ho van frenar. Això no obstant, la Comissió Constitucional va quedar sota control de la UCD que, sovint amb el suport d'AP, va tirar endavant bona part dels seus plantejaments. Aquest domini va ser tan abassegador que el maig de 1978, en una fase molt avançada de la seva elaboració, Alfonso Guerra (PSOE) va declarar: "Esta va a ser la Constitución más reaccionaria de España. Es obra de UCD y AP. No existe consenso" (Sánchez-Cuenca, 2014, p. 327).

Artículo 4°. El castellano es la lengua oficial del Estado. Todos los españoles tienen el deber de conocerlo y el derecho a usarlo. Las restantes lenguas de España serán también oficiales en el ámbito de las nacionalidades y regiones que las asuman como tales, en sus respectivos regímenes autonómicos. España reconoce en la riqueza de las distintas modalidades lingüísticas del Estado, un patrimonio cultural que debe ser objeto de especial respeto y protección. (Anònim, 1984, p. 261)

Aquest redactat es mantindrà gairebé intacte fins a la seva versió final, més enllà d'algun retoc estilístic i de la consegüent numeració en tres apartats o paràgrafs del que seria l'article 3. Malauradament, els debats de la Comissió Constitucional es van dur a terme a porta tancada i fora del focus dels mitjans, i no es van transcriure o enregistrar, ja que els principals partits van acordar de donar un caràcter reservat a aquests treballs preparatius.<sup>9</sup> La metodologia aprovada en aquella comissió difereix de totes les etapes que seguiran, ja que posteriorment sí que es van anar reproduint en les publicacions oficials corresponents tots els debats al voltant del que serà l'article 3. L'avantprojecte de CE es publica al BOE el 5 de gener de 1978,<sup>10</sup> amb aquest redactat de l'article 3:

### Artículo 3

1. El castellano es la lengua oficial del Estado. Todos los españoles tienen el deber de conocerlo y el derecho a usarlo.
2. Las demás lenguas de España serán también oficiales en los Territorios Autónomos de acuerdo con sus respectivos Estatutos.
3. La riqueza de las distintas modalidades lingüísticas de España es un patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección.

Els debats que es tindran a les Corts, tant en la Comissió d'Assumptes Constitucionals com en el ple del Congrés i al Senat, pivotaran sobre aquest redactat. Els diferents grups parlamentaris hi van presentar esmenes, però no en va prosperar cap.

## 2.2 Tipologia dels discursos parlamentaris

Els discursos parlamentaris sobre les llengües d'Espanya en el període constituent presenten una gran varietat de gèneres, en funció del grup parlamentari que el presenta i el context parlamentari o institucional en què té lloc. L'article constitucional sobre les llengües es va debatre en sis òrgans o seus parlamentàries diferents en el lapse d'una mica més d'un any i, segons el calendari i protocols parlamentaris sorgits de les corts constituents, es van succeir per aquest ordre: la comissió de l'avantprojecte de Constitució, les esmenes a l'avantprojecte, la Comissió d'Assumptes Constitucionals i Llibertats Públiques, el debat del ple del Congrés dels Diputats, la Comissió del Senat i, finalment, el ple del Senat (PS).

Així doncs, l'aprovació de l'article 3, el mateix que encara avui està vigent, és el resultat d'un procés llarg i complex de discussió. Entre l'agost de 1977, quan es reuneix la primera comissió, i el setembre de 1978, quan el ple del Senat ratificava el text constitucional, té lloc un debat amb desenes de discursos parlamentaris, vinculats als gèneres pertinents en cada context institucional: esmenes, torns de grup parlamentari, torns de rèplica, torns de "clarificación", torns per al·lusions personals i justificacions del vot dels grups parlamentaris. A més, per debatre sobre les llengües, un mateix partit va poder arribar a tenir diferents representants, segons el moment i el lloc del debat. Per exemple, la UCD, el principal partit polític espanyol, va estar representada per José Luis Meilan Gil, José Manuel Paredes Grosso o Carles Sentís. Pel que fa a altres grups rellevants, els socialistes van comptar amb Gregorio Peces-Barba en la comissió de l'avantprojecte i Felip Lorda en el ple del Congrés (Socialistes de Catalunya, SC), els comunistes sempre van delegar el tema en Jordi Solé Tura,

<sup>9</sup> No hi ha, per tant, una versió oficial publicada del contingut de les reunions de la Comissió. Tot el que se n'ha fet públic són les minuts i actes, publicades set anys més tard (Anònim, 1984). El primer acord de la primera reunió de la Comissió va ser justament la confidencialitat, tal com es recull en la minuta dels acords de la ponència en la sessió inicial del 22 d'agost de 1977.

<sup>10</sup> Ja n'havia publicat un esborrany *Cuadernos para el Diálogo* el novembre de 1977 (26.11.1977, p. 14), segons el que explica Herrero de Miñón (1993, p. 117) a les seves memòries.

mentre que Minoria Catalana (MC) va comptar amb Miquel Roca (comissió de l'avantprojecte) o Ramon Trias Fargas (ple del Congrés).

Aquest estudi pretén analitzar els arguments sobre les llengües d'Espanya sostinguts per part dels diferents partits amb representació parlamentària entre el maig i el setembre de 1978. En aquest estudi, s'han tingut en compte tots aquells discursos polítics defensats a les Corts i al Senat que es van dedicar a debatre el que seria l'article 3 de la CE. Els representants polítics que hi van intervenir van enfocar la seva argumentació a partir de les esmenes que cadascun dels partits polítics respectius van presentar a l'avantprojecte de CE suara presentat; també hi ha una part de l'argumentació que sorgeix a partir de les rèpliques a les esmenes defensades o als torns de paraula que es podien demanar en cada sessió parlamentària per aclarir o matisar les paraules d'algun adversari polític. Cada cambra va tenir la seva pròpia dinàmica en funció del nombre d'esmenes que s'hi van defensar i de les intervencions que se'n van derivar, tal com es detalla tot seguit.

En el Congrés es van defensar un total d'11 esmenes respecte a l'article 3, en sessions que van tenir lloc, d'una banda, el 12 i el 16 de maig de 1978 en el marc de la Comissió d'Assumptes Constitucionals i Llibertats Públiques i, de l'altra, el 5 de juliol de 1978 en el ple del Congrés dels Diputats. Un cop passats aquests tràmits parlamentaris en el Congrés, el debat sobre l'article 3 va passar al Senat en una sessió del 25 de setembre de 1978 en què es van defensar 12 esmenes. Tot seguit, es presenten i s'identifiquen els diferents discursos parlamentaris que s'hi van pronunciar.

Durant la Comissió d'Assumptes Constitucionals i Llibertats Públiques, la majoria de partits polítics amb representació parlamentària van intervenir en el debat sobre l'article 3 durant les sessions tingudes en el Congrés dels Diputats. Totes aquestes intervencions sumen un total de 26 discursos diferents, dels quals 11 corresponen a les defenses de les esmenes i tota la resta van ser rèpliques, torns de "clarificació" o contrarèpliques. Hi van intervenir un total de 13 diputats.

Es va discutir cadascun dels 3 apartats que configuren l'article 3, per l'ordre que seguim. Entre parèntesis hi figura el partit polític que representa o el nom del grup parlamentari, seguit del tipus d'intervenció. Tot seguit es detallen les esmenes presentades sobre cadascun dels tres apartats que conformen l'article 3, així com els discursos que hi estan relacionats (rèpliques, contrarèpliques, torns de "clarificació").

Esmenes sobre l'apartat 1 i discursos que hi estan relacionats:

Letamendia (EE-Grup Mixt): esmena 64, amb rèplica de Paredes Grosso (UCD).

Trias Fargas (en substitució de Miquel Roca, MC): esmenes 105, que retira, i 106.

Aguirre Querexeta (en substitució d'Arzalluz, PNB): esmena 592, amb rèplica de Fraga Iribarne (AP).

Solé Tura (Grup Comunista): esmena 697, amb rèpliques de Fraga (AP) i Meilan Gil (UCD), que repliquen tant Solé Tura (Grup Comunista) com Fraga (AP).

Paredes Grosso (UCD): esmena 779.

Esmenes sobre el paràgraf 2 i discursos que hi estan relacionats:

De la Fuente (AP): esmenes 2 i 35, amb rèplica de Solé Tura, contrareplicat aquest per Fraga (AP), i amb rèplica de Lorda Alaiz (SC).

Trias Fargas (MC): esmenes 105 i 106, amb rèplica de Fraga Iribarne.

Lorda (SC): esmena in voce.

Letamendia (EE-Grup Mixt): esmena 64, amb rèplica de Paredes Grosso (UCD).

Esmenes sobre el paràgraf 3 i discursos que hi estan relacionats:

Gaston (PS Aragó-Grup Mixt): esmena 77, amb rèplica de De la Fuente (AP), contrarèplica de Gaston Sanz, i aquest contrareplicat per Fraga (AP).

Güell de Sentmenat (Unió de Centre Català-Grup Mixt, UCC-Grup Mixt): esmena 451, amb torn de Fraga de "clarificació", replicat per Güell i aquest contrareplicat per De la Fuente.

Aguirre Querexeta (Grup Basc): esmena 593, que retira.

Esmena 736: UCD defensa afegir un paràgraf més, el 4t, a l'article 3 ("Salvo lo que dispongan las leyes, a nadie se le podrá exigir el conocimiento ni el uso de ninguna lengua regional"). Esmena signada per José Miguel Ortí Bordás (UCD).

Totes les esmenes van ser refusades i es va aprovar el text de la ponència amb 31 vots a favor, cap en contra i 3 abstencions. L'única esmena que va tenir opcions reals de tirar endavant va ser la presentada per Lorda (SC), que proposava, en forma d'un afegit al paràgraf 2, que els poders públics es comprometessin a posar tots els mitjans per garantir el coneixement de les llengües oficials. A l'hora de la votació, la seva esmena va obtenir tants vots a favor com en contra, fet que va provocar que s'hagués de repetir la votació. En la segona votació va haver-hi més vots en contra que a favor.

Després de la Comissió d'Assumptes Constitucionals i Llibertats Públiques, la cambra baixa va tornar a debatre l'article 3 en el ple. Totes les esmenes van ser refusades i unes quantes van ser replicades. Totes aquestes intervencions sumen un total de 14 discursos diferents, dels quals 6 corresponen a les defenses de les esmenes i tota la resta van ser rèpliques o justificacions del vot. Hi van intervenir un total d'11 diputats diferents:

Aguirre (PNB-Grup Basc): esmena 592, amb rèplica de Paredes Grosso (UCD).

Solé Tura (Grup Comunista): esmena 697.

De la Fuente (AP): esmena 4, amb rèplica de Peces-Barba (Grup Socialista).

Trias Fargas (MC): esmena 105, contrareplicat per De la Fuente (AP) per al·lusions, i després per Fraga (AP).

Lorda (SC): esmena in voce.

Gastón (PSA-Grup Mixt): esmena 77.

Güell de Sentmenat (UCC-Grup Mixt): esmena 451.

Sentís (UCD): justificació del vot.

Güell (UCC-Grup Mixt): justificació del vot.

De la Fuente (AP): justificació del vot.

L'última etapa del debat sobre el tractament de les llengües en el text constitucional va tenir lloc al Senat. S'hi van defensar 27 discursos sobre les llengües, dels quals 12 corresponen a esmenes, més una de Xirinachs, síntesi de les 62 esmenes presentades per aquest senador, amb arguments també sobre les llengües en el text constitucional. Tota la resta van ser rèpliques o intervencions favorables.

Esmenes sobre l'apartat 1 i discursos que hi estan relacionats:

Audet Puncernau (Entesa dels Catalans): esmena 411.

Monreal Zia (Grup de Senadors Bascos): esmena 983.

Azcárate Flórez: esmena 587, amb rèpliques de Monreal Zia (en dues ocasions) i de Josep Benet, contrareplicat per Azcárate Flores.

Ollero Gómez (Agrupació Independent): esmena 653.

Enciso Recio (UCD): Esmena 706.

Cela Trulock: esmena 130, amb rèpliques d'Enciso Recio (en dues ocasions), Gamboa Sánchez-Barcaiztegui, Carazo Hernández (en dues ocasions), Villar Arregui i Ramos Fernández-Torrecilla (Grup Socialista).

Esmenes sobre l'apartat 2 i discursos que hi estan relacionats:

Cirici Pellicer: esmena 771.

Paco Candel: esmena 814, amb intervenció a favor de Vidarte Ugalde, de Sánchez Agesta, de Benet i de Martín-Retorquillo Baquer (Grup de Progressistes i Socialistes Independents).

Gamboa Sánchez-Barcaiztegui: esmena 170.

Enciso Recio (UCD): esmena 706, que retira en el moment de la seva defensa.

Martín-Retorquillo Baquer (Grup de Progressistes i Socialistes Independents): esmena 10, amb rèpliques breus de Sainz Baranda Jiménez (Grup Socialista) i Enciso Recio (UCD).

Esmenes sobre l'apartat 3 i discursos que hi estan relacionats:

Azcárate Flórez: esmena 580 (apartat 3).

Esmenes de Xirinachs: síntesi de les 62 esmenes presentades per aquest senador.

Els discursos que constitueixen el corpus d'aquest estudi van tenir un ampli seguiment mediàtic i tots els partits polítics que van aconseguir representació parlamentària van fer propostes sobre les llengües i les van argumentar. Aquests discursos parlamentaris s'inscriuen dins l'anomenat *discurs de la polèmica*, característic de les societats democràtiques a l'hora de canalitzar el conflicte, els desacords i el dissens, ja que en reuneixen les característiques bàsiques: són discursos de caràcter públic, d'interès general i d'abast ciutadà. Alhora, també cal considerar que els discursos parlamentaris objecte d'anàlisi tenen trets específics del discurs de la polèmica, tals com la dicotomització, la polarització i el descrèdit de l'altre, cap a les seves idees o cap a la seva persona (Amossy, 2016). Els exemples d'aquests trets podrien ser nombrosos i al llarg de la tipologia d'arguments proposada en aquest estudi, la majoria d'extractes de discurs parlamentari podria servir d'il·lustració.

En definitiva, els discursos parlamentaris que s'analitzen en aquest estudi són una expressió paradigmàtica del discurs de la polèmica i, sobretot, del dissens, inherent a tota democràcia pluralista i agonista: per Amossy (2016) n'és més la regla que no pas una excepció, ja que els actors polítics no busquen l'acord ni el seu model és el diàleg. En el context sociopolític que ens ocupa, els grups parlamentaris sabien d'entrada que en l'articulat sobre les llengües no es podrien introduir canvis substancials respecte a la proposta d'avantprojecte de CE i, això no obstant, tots els grups hi van presentar esmenes i van dedicar grans esforços a argumentar els seus posicionaments. En paraules de Lorda (SC), un actor protagonista dels debats, els grups van presentar les esmenes i les van defensar on tocava, “por confiarles una función testimonial”, tot i que ja sabien que no s'acceptarien. L'articulat constitucional va ser fruit de l'equilibri de forces del moment i dels pactes entre els principals partits a fi de concretar un text constitucional viable en un temps raonable (Sánchez-Cuenca, 2014).

### 2.3 Primers arguments sobre les llengües: a propòsit de l'article 2

El procediment parlamentari va consistir a debatre cada article de la Constitució per ordre de número d'article i per això el gruix del debat parlamentari sobre les llengües va tenir lloc en el moment de discutir el redactat de l'article 3 de la CE. Ara bé, aquest debat es va iniciar abans, arran de la discussió sobre l'article 2, referit a la unitat de l'Estat, la nació i les nacionalitats, ja que uns quants representants catalans i bascos, concretament Arzalluz (PNB), Canyellas (Unió de Centre i Democràcia Cristiana de Catalunya, UCiDCC) i Barrera (ERC), es van referir de trascantó a les llengües a l'hora de defensar el seu model d'estat. En aquell debat sobre l'article 2 no van fer cap referència a la llengua ni els representants dels principals partits polítics d'àmbit espanyol (UCD, PSOE, PCE, AP), ni els minoritaris PSA o el Grup Mixt de Tierno Galván; tampoc s'hi van referir els principals grups catalans, SC i MC.

Tot qüestionant l'article 2, Arzalluz (PNB) argumenta que, quan no es reconeixen les llengües, és quan es qüestiona la unitat de l'Estat: si se suprimeix “la lengua propia” a les escoles o a la vida pública, és quan s'avança cap a “la ruptura y la secesión”. Pel polític basc, la unitat pot ser molt més indissoluble en una confederació que no pas en un estat centralitzat (5 maig 1978; *Constitución Española. Trabajos parlamentarios* (CETP), vol. I, p. 678). Per la seva banda, Canyellas Balcells (UCiDCC) recorre també a un argument sobre les llengües per poder defensar un model d'estat diferent del que preveu la CE. Aquest polític defensa un estat federal perquè Espanya té una realitat històrica caracteritzada per la seva diversitat lingüística i cultural. El polític català també fa referència a “las lenguas de España y a su oficialidad en los territorios respectivos” per reforçar la seva concepció de nacionalitat (5 maig 1978; CETP, vol. I, p. 683-686). Finalment, Barrera (ERC-Front Electoral Democràtic) fa referència al tema de la llengua en la seva argumentació sobre la unitat de l'Estat i el concepte de nació definit en l'article 2 de la CE. Barrera es refereix al castellà com “una lengua extraña” per molts ciutadans espanyols, sense que aquesta realitat impliqui que “seamos separatistas, que queramos destruir el Estado español” (5 maig 1978; CETP, vol. I, p. 694-695).<sup>11</sup>

## 3 Tipologia d'arguments

Un cop aprovat l'article 2, la Comissió d'Assumptes Constitucionals i Llibertats Públiques obre el debat sobre l'article 3, que quedarà tal com s'havia aprovat en la ponència constitucional. Les esmenes presentades en

<sup>11</sup> En el Senat es tornarà a vincular la defensa de la diversitat lingüística amb un model d'estat determinat. Xirinachs hi va defensar una confederació amb una única llengua oficial per a cada territori amb llengua pròpia (PS, 25 setembre 1978; CETP, vol. IV, p. 1560).



les diferents cambres legislatives ni modificaran ni matisaran el redactat aprovat per la ponència, però els llargs debats que s'hi tindran conformen un corpus documental ric i extens, d'una gran varietat d'arguments.

Cada disciplina que s'ocupa dels estudis d'argumentació entén a la seva manera el que és un argument, però sí que hi ha una prèvia més o menys compartida que compta amb una llarga tradició. De manera general, es considera com a argument tota defensa d'un punt de vista expressat en forma d'enunciat, o conjunt d'enunciats, que porten a una conclusió, explícita o implícita [ $E_1 - E_2$ ]. Altrament dit, argumentar és una operació que comporta donar les raons que justifiquen una conclusió. Qualsevol mena de text, des d'un titular breu de premsa fins a un discurs polític, té un caràcter argumentatiu (Anscombe i Ducrot, 1994; Lo Cascio, 1998; Fuentes, 2007; Charaudeau, 2019).

En general, els estudis clàssics i contemporanis de retòrica, així com els d'anàlisi del discurs, s'orienten cap a una anàlisi formal. L'estudi present no es planteja aquesta mena d'aproximació, sinó que es proposa una anàlisi del discurs polític en la línia de l'anàlisi de l'argumentació, que presenta punts de contacte evidents amb el corrent de l'anàlisi de continguts (Amossy, 2010, 2021). Molts treballs enfocats des d'aquestes dues disciplines recorren sovint a la parafrasi d'un argument i no entren en els mecanismes argumentatius tals com la força argumentativa, l'escala o el topos (entre molts altres), en la línia del que fan l'anàlisi del discurs o la teoria de l'argumentació.<sup>12</sup>

Aquest estudi es proposa una anàlisi quantitativa i qualitativa. D'una banda, s'hi identifiquen el nombre d'arguments i de l'altra, es tipifiquen segons el contingut, és a dir, en aquest estudi s'elabora el *repertori d'arguments* tematitzant i jerarquitzant els arguments produïts en unes determinades coordenades d'espai i temps. A l'hora de tipificar cada argument, es formula un enunciat en forma d'arquetip logicolingüístic, d'acord amb la classificació que proposa Charaudeau (2019). Quan són arguments a favor del que s'estableix en el redactat constitucional, la configuració de l'arquetip sovint s'articula en termes de causalitat [ $E_1$ , ja que  $E_2$ ; per exemple: *a favor de l'oficialitat del castellà, ja que és la llengua nacional*]. Quan es tipifiquen arguments crítics, els enunciats sovint es relacionen en termes de restricció [ $E_1$ , però  $E_2$ ; per exemple: *si a l'oficialitat del castellà, però no a la jerarquia entre llengües*]. Si els arguments són contraris, sovint es recorre a una hipòtesi futura [ $E_1$  en imperfet,  $E_2$  en condicional; per exemple: *Si les modalitats lingüístiques fossin oficials, es produiria tal o tal problema*].<sup>13</sup>

Com que l'objecte de debat és el que s'estableix en l'articulat constitucional sobre les llengües, els principals arguments s'esgrimeixen a partir dels continguts d'aquest redactat i per això, la qüestió de l'oficialitat lingüística i l'obligatorietat del coneixement de les llengües, que es corresponen als punts tractats en els apartats 1 i 2 de l'article 3, són els temes principals de l'argumentació parlamentària (v. 3.1 i 3.2).<sup>14</sup> Al costat d'aquests dos grans temes, se n'han tipificat d'altres, tal com es tractarà en l'apartat 3.3.

### 3.1 Oficialitat

El punt de partida de la discussió parlamentària va ser l'articulat aprovat com a avantprojecte per la Comissió Constitucional. El que s'hi establia en relació amb aquest punt era el següent: "El castellano es la lengua española oficial del Estado". Tota l'argumentació dels representants polítics s'estructura a partir de les esmenes presentades per cada grup parlamentari. Sobre aquestes bases es construirà l'argumentació per matisar, per oposar-s'hi o per mostrar-s'hi a favor, sovint de manera implícita.

12 Tot i que s'han dut a terme pocs estudis sobre tipologia argumentativa basada en el discurs sobre les llengües, en l'àmbit català cal posar en relleu la tesi de Sendra (2023), que fa una proposta de classificació dels arguments lingüístics molt detallada, basada en l'anàlisi de continguts. Respecte al discurs polític sobre les llengües, hi ha un parell d'estudis pioners en l'àmbit francòfon. Philippe Martel i Marie-Jeanne Verny (2020) han reivindicat l'estudi del discurs polític francès sobre les llengües. Per la seva banda, Lagarde (2019) ha estudiat el debat parlamentari arran de la proposta de llei de 2016.

13 Charaudeau (2019, 497-548) distingeix diferents categories logicolingüístiques (conjunció, disjunció, oposició, causalitat), a les quals fa correspondre una gran varietat de "marques et formes" per a cadascuna. La hipòtesi futura la situa dins la subcategoria de la hipòtesi, que al seu torn es vincula a la categoria més general de la causalitat.

14 Aquests dos grans temes de debat també estan condicionats per la tradició normativa que havien tingut l'oficialitat i el deure de coneixement en els textos constitucionals de la II República (Eva Pons, 2010).

### 3.1.1 El castellà

Tots els partits estan d'acord que el castellà ha de ser oficial, però no tots donen el mateix punt de vista. Els grups parlamentaris que dediquen més arguments a aquest punt són AP, MC, Grup Basc i EE-Grup Mixt. La resta de partits (UCD, PSOE, Grup Comunista, Socialistes de Catalunya i Grup Mixt) no entren a posicionar-se sobre l'oficialitat, ja que donen per bo el que s'estableix sobre aquest punt en l'avantprojecte de CE, i com a molt s'hi poden referir de manera indirecta.

Diferents grups relacionen l'oficialitat amb l'obligatorietat de coneixement de la llengua. Quan s'hi estableix una relació explícita, es tipifica l'argument dins aquest apartat. Quan l'oficialitat és un complement a l'argumentació sobre l'obligatorietat, l'argument queda tipificat en l'apartat 3.1.2. AP és l'únic grup que sosté que el castellà ha de ser l'única llengua oficial reconeguda a la CE i ho sosté a partir de diferents arguments. MC, el Grup Basc i EE-Grup Mixt defensen un tractament igualitari de totes les llengües; si bé accepten que el castellà sigui la llengua oficial de l'Estat (amb diferents matisos segons el partit), qüestionen que d'aquesta condició se'n desprengui l'obligatorietat o qualsevol altra mena de preeminència respecte a les altres llengües. El Grup Basc va defensar una esmena que fonia els apartats constitucionals 3.1 i 3.2 en un sol punt:

1. El castellano es la lengua oficial del Estado. Las demás lenguas de España son también oficiales en los territorios autónomos, de acuerdo con sus respectivos Estatutos.

Per la seva banda, Letamendia (EE-Grup Mixt) va defensar aquest articulat:

1. El castellano es la lengua oficial del Estado.
2. Las demás lenguas del Estado serán también oficiales en su ámbito territorial respectivo.

La proposta d'articulat més diferent és la que defensa MC, d'aquí que sigui el grup que dona més arguments sobre aquesta qüestió:

1. Todas las lenguas nacionales serán oficiales en sus respectivos territorios. El castellano será la lengua oficial de los órganos del Estado, sin perjuicio de lo que dispongan los Estatutos de autonomía que se establezcan.
2. En los territorios autónomos de España de lengua distinta al castellano cada Estatuto de autonomía determinará el carácter oficial exclusivo o transitoriamente cooficial con el castellano de la respectiva lengua.

A continuació, en primer lloc s'identifiquen i es tipifiquen els arguments favorables a l'oficialitat i en segon lloc, els arguments que matisen l'articulat proposat, hi són crítics o, en algun cas, s'hi oposen. Entre els primers, se'n poden comptar fins a 5 arguments diferents; entre els segons, només 2.

#### **ARGUMENTS FAVORABLES A L'OFICIALITAT DEL CASTELLÀ**

##### ***A favor de l'oficialitat del castellà, ja que...***

*És la llengua nacional (o general) i, per tant, hi ha d'haver una jerarquia entre les llengües*

Fraga (AP) estableix una jerarquia ("tres nivells") en el tractament de les llengües, perquè quedi clar que hi ha "una llengua oficial del Estado y una llengua nacional por excelencia, la de la nación española", que ha de tenir "la supremacia jurídica", entre altres raons perquè hi ha hagut moviments migratoris de població castellanoparlant cap a territoris amb altres llengües, "con el tiempo la gente se ha asentado e incorporado a las respectivas comunidades".

Per sota del rang de la llengua nacional, hi hauria d'haver "un nivel regional, un nivel estatutario", on s'hauria d'assegurar "esa primacia absoluta de la lengua general". En l'últim nivell, hi entrarien llengües com l'aranès (v. 3.1.3).

### *És una llengua universal*

Fraga (AP) ho argumenta en aquests termes:

[El nivel nacional] corresponde de hecho a una lengua universal hablada por más de 200 millones de habitantes; probablemente es el tercero o cuarto grupo lingüístico, con una Academia de la Lengua, con Academias en todos los países que hablan lo que ellos llaman con razón, como decía don Ramón Menéndez Pidal, el español. (rèplica a Solé Tura, CAC; CETP, vol. I, p. 878).

### *Hi ha raons històriques, té projecció internacional*

De la Fuente (AP) argumenta que “en nombre de la cultura debemos pelear por que no haya en España más lengua oficial que la lengua española que hablan más de veinte naciones [...] esos veinte pueblos que constituyen, sin duda, lo mejor, la coronación de la Historia de España”. (CAC; CETP, vol. I, p. 884)

### *És la llengua de la llibertat*

De la Fuente (AP) considera injust que es presenti el castellà com “la lengua del imperio” o “lengua de opresión y vasallaje”, la presenta com a “lengua de libertad”, que argumenta en aquests termes: “Lengua de libertad porque ha abierto para muchos hombres y para muchos pueblos todo un mundo de cultura y sigue abriendo para muchos pueblos y muchos hombres un amplio campo de relaciones y de comunicación en el mundo entero”. (ple del Congrés (PC); CETP, vol. I, p. 1934-1935)

### *És la llengua franca entre els espanyols i la llengua de ciutadans espanyols residents en territoris amb llengua pròpia*

Paredes Grosso (UCD) sosté que si hi ha hagut repressió o persecució, la responsabilitat no es pot atribuir a la llengua castellana, ja que aquesta és “una lengua universal que pertenece a todos los españoles”, “la lengua franca entre todos los españoles” i la llengua de “millones de personas de habla castellana que viven en los territorios autónomos con lengua propia y que, lógicamente, deben ver respetados sus derechos”. Paredes fa un èmfasi especial en aquests darrers ciutadans (CAC; CETP, vol. I, p. 881).

## **ARGUMENTS CRÍTICS O CONTRARIS A L'OFICIALITAT DEL CASTELLÀ**

### ***Sí a la consideració d'única llengua oficial de l'Estat, però...***

#### *La jerarquia entre llengües és fruit de la imposició*

Aguirre Querexeta (PNB) argumenta que el redactat constitucional abona la jerarquització de les llengües ja que s'atorga al castellà “un lugar prioritario”: hi ha “una primera lengua”, el castellà, i “unas segundas lenguas, catalán, euskera y gallego; un tercer paquete de lenguas, las modalidades lingüísticas”. El diputat basc es pregunta pels criteris que hi ha darrere aquesta jerarquia, reconeix que el castellà és la llengua més estesa a l'Estat, una realitat que s'explica “muchas veces por métodos coercitivos y por vías de imposición”. El representant del PNB defensa un tracte igualitari de les llengües, tot i acceptar “una primacia ‘de facto’ del castellano, no en el conocimiento y mucho menos en la esencia del propio castellano” (PC; CETP, vol. I, p. 1929).

#### *En tota la resta d'àmbits, igualtat entre les llengües.*

Aguirre Querexeta (PNB) insisteix a defensar un tracte “de igualdad práctica y real” per a totes les llengües, “reservando, eso sí, la primacia al castellano para la esfera oficial, y nada más que en la esfera oficial” (PC; CETP, vol. I, p.1931).

En uns termes molt semblants, aquest argument tornarà a ser esgrimit en les sessions del Senat. Audet Puncernau (Entesa Catalana) defensa el mateix que el representant basc i va més enllà proposant que “a largo plazo, y ello es esencial, la única lengua oficial debe ser la propia de cada Comunidad Autónoma” (comissió constitucional del Senat (CCS); CETP, vol. III, p. 1649).

### 3.1.2 Les altres llengües

El punt de partida de la discussió parlamentària va ser l'articulat aprovat com a avantprojecte per la Comissió Constitucional. El que s'hi establia sobre aquesta qüestió era el següent: “Las demás lenguas de España serán también oficiales en los Territorios Autónomos de acuerdo con sus respectivos Estatutos.” Tota l'argumentació dels representants polítics s'estructura a partir de les esmenes que hi va presentar cada grup parlamentari. Sobre aquestes bases es construirà l'argumentació per matisar, per oposar-s'hi o per mostrar-s'hi a favor.

Es perfilen dos posicionaments antagònics. D'una banda, AP i UCD van defensar, per bé que cada grup amb èmfasis diferents, que l'oficialitat de les altres llengües no s'incloués en la CE, sinó que es deixés per als estatuts. De l'altra, el Grup Comunista, EE-Grup Mixt i MC van defensar explícitament la necessitat que l'oficialitat es recollís en la CE, tal com ja estava previst en l'avantprojecte. Grups amb tant pes com el PSOE no van argumentar sobre aquest punt, ja que els seus plantejaments coincidien amb el redactat de l'avantprojecte. En canvi, grups com MC van argumentar en contra de les jerarquies entre llengües que es desprenien de l'articulat de l'avantprojecte i van defensar un redactat alternatiu que partia del concepte de territorialitat de “las lenguas nacionales”.

En la defensa de l'oficialitat de les altres llengües s'addueixen altres arguments basats en el bilingüisme, el dret a la reparació històrica, el vincle entre oficialitat i possibilitats d'estendre'n el coneixement, la relació entre reconeixement oficial i unitat de l'estat, o l'autobiografia lingüística. Tots aquests arguments van ser defensats, segons els casos, pel Grup Comunista, per MC o EE-Grup Mixt.

Pel que fa a l'oficialitat, MC havia entrat una esmena que proposava que “las lenguas nacionales” fossin les úniques oficials en els seus respectius territoris. En el decurs del debat parlamentari, el seu representant, Trias Fargas, va renunciar a defensar aquesta esmena, tot i que va arribar a referir-s'hi i a argumentar a favor d'aquest posicionament.

Finalment, cal posar en relleu que cap grup qüestiona de manera directa la terminologia de l'articulat constitucional utilitzada en l'avantprojecte per referir-se a les llengües altres que el castellà: “las demás lenguas” és la terminologia de l'avantprojecte i “les altres llengües” serà la de la versió final utilitzada en el 3.2. De tota manera, tots els grups es refereixen sovint al català, al basc i, més secundàriament, al gallec. MC és l'únic grup parlamentari que evita el terme “les altres llengües” del redactat constitucional i proposa parlar de “las lenguas nacionales”.

A continuació, en primer lloc s'identifiquen i es tipifiquen els arguments favorables a l'oficialitat de les altres llengües i en segon lloc, els arguments que o hi són crítics o s'hi oposen. Entre els primers, es poden comptar fins a 7 arguments diferents; entre els segons, només 2.

#### ARGUMENTS FAVORABLES A L'OFICIALITAT DE LES ALTRES LLENGÜES

##### *A favor de l'oficialitat de les altres llengües, ja que...*

*Cal reforçar la igualtat entre les llengües en l'articulat constitucional per evitar equívocs o ambigüitats*

El Grup Comunista proposa que s'afegeixi “sin perjuicio de lo dispuesto en el número 2 del presente artículo”, en el tancament dels apartats 1 i 2 de l'article 3 perquè es reforci “la plena igualdad jurídica con el castellano, sin ningún equívoco, sin ninguna ambigüedad, sin ninguna limitación”. L'oficialitat de les llengües s'ha d'entendre “en el sentido de plena igualdad jurídica”, d'aquí que proposi algun afegit al redactat actual de l'article 3 (CAC; CETP, vol. I, 876). De fet, considera que el redactat actual ja és més clar i més complet que el de la constitució republicana.

La proposta comunista pretén resoldre “posibles ambigüedades” o “equívocos”. Posa l'exemple de possibles situacions problemàtiques:

Piénsese, por ejemplo, en los casos de funcionarios que se pueden negar a aceptar documentos en catalán o en euskera, amparándose en este párrafo primero; o también pueden existir dificultades posibles para instrumentar la necesaria igualdad de lenguas en comunidades autónomas con lenguas propias. (CAC; CETP, vol. I, p. 876)

---

*Cal evitar una fractura social i avançar cap a la igualtat entre llengües*

Solé Tura (Grup Comunista) diagnostica un problema “gravísimo” actual: d’una banda, hi ha milions d’espanyols que parlen una llengua que no saben escriure i de l’altra, hi ha dues comunitats lingüístiques a Catalunya i el País Basc. És un problema que s’ha d’afrontar: “o impedimos la fusión de estas dos comunidades, o bien propiciamos esa fusión”, és a dir, “los problemas del analfabetismo y el de la división en dos comunidades”. Pel diputat comunista, l’argumentari lingüístic d’AP avalaria l’aprofundiment d’aquestes diferències.

El diputat pot admetre que la nova legislació crearà problemes entre administracions, a l’ensenyament, entre funcionaris, però per ell, hi ha un problema més greu: continuar “las actuales discriminaciones” (CAC; CETP, vol. I, p. 885). Aquesta és la seva argumentació:

Si en nombre de la supremacia de la lengua castellana tradicional, si en nombre de los valores, que nadie niega, de la lengua castellana se intenta mantener la actual situación, a lo que vamos es a ahondar las diferencias, a impedir las fusiones necesarias, a aumentar las discriminaciones y, en definitiva, a llevar las cosas a un terreno sin salida. (CAC; CETP, vol. I, p. 885)

*És un acte de reparació històrica*

EE-Grup Mixt defensa que l’oficialitat de totes les llengües sigui immediata, que no s’esperi als estatuts, posicionament que sosté per la necessitat de reparació immediata, entre d’altres arguments.

El diputat basc vincula directament la situació de la llengua amb la història recent, sobretot amb els estralls provocats pel franquisme, a qui atribueix la responsabilitat del procés de deteriorament del basc durant les darreres quatre dècades, “la falta de oficialidad de estas lenguas condiciona este proceso de recuperación, que ha avanzado a paso de tortuga” (CAC; CETP, vol. I, p. 893).

*L’oficialitat i el bilingüisme són una garantia de la igualtat entre les llengües*

Dins l’argumentari de Trias Fargas (MC), hi ocupa un lloc central la noció de bilingüisme, que ell entén com la “igualdad de oportunidades para las dos lenguas que conviven en la misma tierra”, “igualdad a la hora de aprenderlas, pero también igualdad a la hora de usarlas”. “Esto del bilingüismo y de la oficialidad [...] es sobre todo un buen negocio.” D’aquesta manera es podria resoldre el problema català i s’ajudaria la immigració (CAC; CETP, vol. I, p. 866-867).

*El bilingüisme individual és l’exemple del que hauria de reflectir-se en el redactat constitucional*

Trias Fargas (MC) argumenta a partir de la seva biografia lingüística: infantesa a Salamanca, molts anys vivint a l’Amèrica del Sud, ús habitual a Catalunya del castellà i català com a llengües escrites. Aquest diputat és l’orador que narra de manera més extensa la seva autobiografia lingüística i ho fa, segons declara, per “apartar de toda pugnacidad y de toda dureza en la controversia a los señores comisionados”. Trias Fargas rememora la seva llarga etapa fora de Catalunya i alhora justifica el seu bilingüisme literari. La seva biografia personal és l’argument introductor per defensar el bilingüisme, l’oficialitat del català, el dret a “la lengua materna” i la introducció del català a l’escola (CAC; CETP, vol. I, p. 866-867).<sup>15</sup>

*Cal saber les dues llengües i les llengües proscrites han de tenir accés a nous àmbits*

Solé Tura (Grup Comunista) proposa que “la cooficialidad” impliqui “una institucionalización adecuada”, que eviti relegar l’ensenyament de les llengües a una tria voluntària. El Grup Comunista vol que, en primer lloc, l’oficialitat de les altres llengües permeti que s’ensenyin a l’escola:

a partir de la realidad social, de tal manera que enseñándose a los niños de lengua castellana en castellano y en catalán, pongamos por caso, en Cataluña, o a los niños de lengua catalana en catalán y

---

<sup>15</sup> Les biografies lingüístiques van ser un gènere periodístic en voga a les dècades de 1960 i 1970, popularitzades en bona part per Candel a partir del seu llibre *Els altres catalans*, publicat el 1964 i de gran difusió encara durant els anys de la transició (v. Iglésias, 2022).

en castellano, se llegue al final del ciclo educativo obligatorio a un pleno dominio de ambas lenguas. (CAC; CETP, vol. I, p. 877)

En segon lloc, s'ha d'assegurar "la institucionalización" de les llengües sobretot a les ràdios i televisions. I en tercer lloc, un ús clar en l'àmbit de les administracions. "De lo que se trata es no sólo de abrir cauces, sino de no establecer ningún obstáculo jurídico que pueda frenar o que pueda escindir las comunidades lingüísticas." (esmena 697, CAC; CETP, vol. I, p. 877)

### *Reconèixer les llengües és la millor garantia per a la unitat de l'Estat*

Trias Fargas (MC) argumenta el reconeixement a favor del català dissociant aquesta defensa d'un model d'estat concret, és un plantejament que contraargumenta de manera implícita una esmena d'AP. Està en contra la tesi segons la qual, perquè l'Estat sigui unitari, hi ha d'haver una única llengua. "La lengua es un derecho humano" i la seva defensa no té a veure amb la defensa d'un estat federal o unitari. Addueix el cas de Gal·les: quan s'escriu en aquesta llengua a l'administració central (tot i ser estat unitari), l'administració contesta en aquesta llengua "porque el idioma resulta que es una cuestión de respeto humano y cortesía espiritual, y no es motivo de fricción ni de disintimiento". El que reforça la unitat de l'Estat és permetre que es coneguin la llengua i els costums del lloc, ja que és el fet de no saber la llengua ni els costums ni el dret d'un lloc el que porta a amenaçar la unitat de l'Estat:

A mí me parece que esta cuestión de que no debemos por qué conocer ni la lengua, ni las costumbres, ni la geografía, ni el derecho de las partes que componen España, es una de las causas de que realmente en España exista una auténtica desintegración geográfica. (CAC; CETP, vol. I, p. 887)

Trias vol contribuir a construir una Espanya "común, moderna y democrática [...] deseamos llamar España con ilusión, y que no queremos que vuelva a llamársela con resentimiento y preocupación" (CAC; CETP, vol. I, p. 887-888). Justament per aquest ideal, el representant de MC defensa l'oficialitat de les altres llengües com una bona manera d'enfortir les relacions entre Catalunya i la resta de l'Estat.

## **ARGUMENTS CRÍTICS O CONTRARIS A L'OFICIALITAT DE LES ALTRES LLENGÜES DINS LA CE**

### *Si les altres llengües fossin oficials a la CE, aniria en detriment dels sectors socials més febles*

De la Fuente (AP) sosté que si s'atorga l'oficialitat a les altres llengües dins la CE, aquest article aniria en detriment dels sectors socials més desafavorits i se'ls dificultaria l'ascens social:

Por una razón bien simple, porque son los que tienen más dificultades para aprender y dominar dos o tres idiomas.

En Cataluña y en el País Vasco viven cientos de miles de españoles que no saben catalán ni vascuence o euskera, si queréis; son cientos de miles de españoles a los que se va a aumentar tremendamente las dificultades de promoción social y política. (CAC; CETP, vol. I, p. 883)

### *En contra de l'oficialitat, ja que altres estats plurilingües no demanen l'oficialitat de totes les llengües*

Fraga (AP) recorda a Trias que a Gal·les no es demana l'oficialitat del gal·lès i que ningú pretén que el guaraní o el quítxua siguin "cooficiales en la Constitución del Perú o en la del Paraguay" (CAC; CETP, vol. I, p. 889).

### **3.1.3 Les modalitats lingüístiques**

El punt de partida de la discussió parlamentària va ser l'articulat aprovat com a avantprojecte per la Comissió Constitucional. El que s'hi establia sobre aquesta qüestió era el següent: "La riqueza de las distintas modalidades lingüísticas de España es un patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección". Tota l'argumentació dels representants polítics, estructurada a partir de les esmenes, va decantar-se cap a l'oficialitat de les modalitats lingüístiques, més que no pas cap al que s'establia al paràgraf 3. Aquesta orientació s'explica per allò que es conté en els paràgrafs 1 i 2 sobre el castellà i sobre les altres llengües, de

manera que l'oficialitat lingüística també condicionarà el debat sobre les modalitats lingüístiques, encara que el paràgraf dedicat a aquestes modalitats, el que serà el número 3, no entri en aquesta qüestió.

El debat sobre el paràgraf 3 el centren AP, PA-Grup Mixt i (en segon terme) UCC-Grup Mixt. Pels populars, si es donés un tracte d'oficialitat a "les modalitats lingüístiques", es produirien problemes de mobilitat dins l'Estat, es posaria un problema als notaris i s'obligaria els ciutadans a aprendre més llengües. En canvi, pel PA-Grup Mixt s'hauria d'obrir la porta a l'oficialitat a aquelles institucions locals o comarcals que ho demanessin, per tal de garantir la protecció del patrimoni multilingüe de l'Aragó i l'ensenyament a qui ho volgués, sense convertir-ne el coneixement en obligatori. La introducció de la llengua a l'ensenyament, també la defensa UCC-Grup Mixt. Tota la resta de grups (UCD, PSOE, Grup Comunista, SC, MC, GB, EE) no entra a donar arguments sobre aquest punt, com a molt s'hi poden referir de manera molt secundària. UCD, per exemple, torna a defensar que l'oficialitat es tracti en els estatuts respectius.

Cal posar en relleu que cap grup qüestiona de manera directa la terminologia de l'articulat constitucional objecte de debat parlamentari; tot el que poden arribar a fer és esmentar noms de llengües o varietats concretes, sense arribar a reivindicar que figurin en l'articulat constitucional. Hi ha grups que fan referència a varietats específiques que quedarien emparades sota el que en l'articulat constitucional s'anomena "modalitats lingüístiques". El Grup Comunista es refereix al català de la Franja, a "la franja de lengua portuguesa" d'Extremadura i a "las franjas lingüísticas gallegas en León" (esmena 697, CAC; CETP, vol. I, p. 875). Per la seva banda, el PA-Grup Mixt parla de l'aragonès, o "fablas alto-aragonesas", de la llengua de la Vall d'Aran i del català de la Franja. AP, per la seva banda, defensa que en el 3.3 es parli de "modalidades lingüísticas", i no pas de llengües, per donar cabuda a "el bable y el panocho" (CETP, vol. I, p. 874 i 897).

A continuació, en primer lloc s'identifiquen i es tipifiquen els arguments favorables a l'oficialitat de les modalitats lingüístiques i, en segon lloc, els arguments que hi són crítics i, en algun cas, s'hi oposen. Entre els primers, es poden comptar 4 arguments diferents; entre els segons, 3.

## ARGUMENTS FAVORABLES A L'OFICIALITAT DE LES MODALITATS LINGÜÍSTIQUES

### *Si les modalitats lingüístiques fossin oficials, ...*

#### *Seria garantia d'igualtat jurídica entre totes les llengües*

Gaston (PA) s'erigeix en defensor de l'aragonès i del català de la Franja, per això proposa "un 'estatus' [...] para esa clase de lenguas", en defensa "la igualdad jurídica". (esmena 77; CETP, vol. I, p. 896).

#### *Seria la millor manera de protegir el patrimoni multilingüe de l'Aragó*

Gaston Sanz (PA) ho justifica descrivint la realitat multilingüe de l'Aragó:

Esto no sólo beneficia a Aragón y a mi tesis de que Aragón es trilingüe, sino que también beneficia a otros. Me fijo en problemas que pueden surgir en Cataluña mismo, con algunas zonas, como la del Valle de Arán, que también tiene su lengua especial, que es su lengua materna, que la utilizan continuamente y que es muy coincidente, por su tronco de lengua proveniente de la Languie d'Oc, con muchas de las lenguas del Alto Aragón, que las hablan casi uniformemente y se entienden entre ellos. (CAC; CETP, vol. I, p. 896)

#### *El català de l'Aragó s'hauria de tractar com el català a Catalunya*

Gaston Sanz (PA) defensa que l'oficialitat del català s'estengui a l'Aragó, que situaria com un redactat afegit al paràgraf 2 de l'article 3, i no pas dins el paràgraf 3, on voldria que s'especificqués que la protecció de les modalitats fos l'oficialitat d'aquestes varietats: en aquest punt, aquest diputat esmenta l'aragonès:

Si hay una cooficialidad que afecta a una comunidad autónoma que es Cataluña, nos encontraremos con que hay unos territorios, cuya lengua nativa es el catalán, que van a quedar discriminados sin poder obtener los mismos beneficios que la cooficialidad lleva consigo.

Esa franja catalano-parlante se siente aragonesa, es aragonesa, conoce también el castellano, pero naturalmente su lengua nativa es el catalán, aunque pueda tener algunos modismos. (PC; CETP, p. 1947).

### *S'hauria d'introduir la qüestió de l'ensenyament de la llengua*

Güell de Sentmenat (UCC-Mixt) proposa que s'afegeixi “enseñanza”, entre “respeto y protección”, en el paràgraf 3 de l'article 3. Del redactat actual es dedueix una actitud “pasiva” de l'Estat, i ell en defensa una d'“activa” i “dinàmica” (PC; CETP, vol. I, p. 1949). “El gran drama individual” és el de milions d'espanyols analfabets en la seva llengua (català, basc, gallec); per això, aquest representant polític aplaudeix el decret sobre l'ensenyament del català de la UCD, “un decreto amplio e inteligente”<sup>16</sup> (PC; CETP, vol. I, p. 1949).

En el Senat, Audet Puncernau (Entesa) també defensa aquest argument en uns termes semblants (Comissió Constitucional del Senat (CCS); CETP, vol. III, p. 1649).

## **ARGUMENTS CRÍTICS O CONTRARIS A L'OFICIALITAT DE LES MODALITATS LINGÜÍSTIQUES**

### *Si les modalitats lingüístiques fossin oficials, ...*

#### *Hi hauria problemes de mobilitat dels ciutadans espanyols i per a la unitat de mercat*

De la Fuente (AP) addueix “los problemas de intercomunicación, los problemas de traslado y de ejercicio del Trabajo de las distintas profesiones en los distintos lugares de España”. En comptes de dues llengües, hi hauria “tres, cuatro o cinco lenguas oficiales o modalidades lingüísticas oficiales” (CAC; CETP, vol. I, p. 897):

Yo no sé si nos damos cuenta del esfuerzo que estamos exigiendo a los españoles si para reconocer de verdad la igualdad de derechos y de traslado y asentamiento en todo el territorio nacional les vamos a obligar a que aprendan docenas de lenguas y de modalidades lingüísticas, porque [...] éstas son, evidentemente, múltiples.

Es pregunta si votant l'oficialitat de les llengües, i l'extensió que en defensa Gaston (PA), s'és conscient de “todos los problemas, no solo los que se dan en esos territorios, sino los que se van a producir a todos los españoles” (CAC; CETP, vol. I, p. 897). Tot i així, declara que “en mi ánimo ha estado siempre la idea del respeto y del fomento de las distintas lenguas y modalidades lingüísticas de España” (CAC; CETP, vol. I, p. 897).

#### *Comportaria problemes als notaris*

Fraga (AP) replica amb sarcasme i ridiculitza el plantejament del diputat Gaston (PA): AP no pot votar a favor de l'esmena dels aragonesos, no els és possible, “ni siquiera en cuanto al fragatino en la zona de Fraga”, comentari que provoca riallades.

L'oficialitat “tiene una gran trascendencia jurídica, muy grande, porque no es solamente, digamos, un diploma que se concedió a una dialecto, a una fabla determinada, sino que tiene consecuencias en cuanto a la acción de documentos y otros temas, o bien no sirve para nada”. S'haurà de veure què s'aprova en els estatuts, per evitar que els notaris “no tengan que redactar en veinte o treinta fablas distintas los documentos” (CAC; CETP, vol. I, p. 898).

#### *Es podria obligar a aprendre llengües gairebé iguals que el castellà*

Fraga (AP) explica amb quina finalitat està pensat cada paràgraf de l'article 3: el segon paràgraf està pensat per territoris amb estatut d'autonomia, com Catalunya, però no pas Astúries, “que posee esa maravilla que es el bable”, o Múrcia, “donde tiene el panocho”:

Una vez que se declare la cooficialidad es obvio que tiene que tener efectos en cuanto a la enseñanza. [...]

<sup>16</sup> Es refereix al reial decret 2.092/1978, que es va proposar “iniciar el camino para la incorporación de la Lengua catalana” a les escoles de Catalunya per al curs 1978-1979 (BOE, n. 210, 2.9.1978, p. 20563; cf. Pujol 2022, p. 403).



Por otra parte, si alguna vez el legislador nacional o el poder estatuyente de tipo regional entiende que la palabra “protección” debe considerarse incluida en la palabra “enseñanza”, que lo haga pero imponerla desde ahora aquí para lenguas que a lo mejor varían tres o cuatro palabras de la lengua general, yo creo que sería, sinceramente, un grave error, un compromiso financiero de la máxima trascendencia y, en definitiva, algo que la Constitución como tal no puede ni debe mandar como orden al legislador. (CAC; CETP, vol. I, p. 900)

## Referències bibliogràfiques

- Amossy, Ruth. (2010). *L'argumentation dans le discours*. Armand Colin.
- Amossy, Ruth. (2014). *Apologie de la polémique*. Presses Universitaires de France.
- Amossy, Ruth. (2016). Por una retórica del dissensus: las funciones de la polémica. Dins Ana Soledad Montero (ed.), *El análisis del discurso polémico. Disputas, querellas y controversias* (p. 25-38). Prometeo.
- Amossy, Ruth. (2021). “Understanding political issues through argumentation analysis”. Dins Ruth Wodak i Bernhard Forchtner (ed.), *Routledge Handbook of Language and Politics* (p. 262-275). Routledge.
- Anònim. (1984). [Actas de la ponencia constitucional](#). *Revista de las Cortes Generales*, 2, 251-419.
- Anscombe, Jean-Claude, i Ducrot, Oswald. (1994). *La argumentación en la lengua*. Gredos.
- Baggioni, Daniel. (1997). *Languages et nations en Europe*. Payot.
- Bastardas, Albert, i Boix, Emili (dir.). (1994). *¿Un estado, una lengua? La organización política de la diversidad lingüística*. Octaedro.
- Benet, Josep M. (1995). *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Bianculli, Andrea, Jordana, Jacint, i Ferrín, Mónica. (2021). *Demandas lingüísticas y conflicto político en España*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.
- Brumme, Jenny. (2003). Las regulaciones legales de la lengua (del español y las otras lenguas de España y América). Dins Rafael Cano (ed.), *Historia de la lengua española* (p. 945- 972). Ariel.
- Castillo Lluch, Mònica, i Kabatek, Johannes (ed.). (2006). *Las lenguas de España: política lingüística, sociología del lenguaje e ideología desde la Transición hasta la actualidad*. Iberoamericana; Vervuert.
- Charaudeau, Patrick. (2019). “L'argumentation et les relations logiques”. Dins Patrick Charaudeau, *Grammaire du sens et de l'expression* (p. 497-548). Lambert Lucas.
- Chilton, Paul. (2006). *Analysing Political Discourse. Theory and Practice*. Routledge.
- Clotet, Jaume, i Torra, Quim. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pels censors)*. A Contra Vent.
- Del Águila, Rafael, i Montoro Romero, Ricardo. (1984). *El discurso político de la transición española*. Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Del Valle, José (dir.). (2013). *A Political History of Spanish: The Making of a Language*. Cambridge University Press.
- Escribano, Daniel. (2014). La introducció del concepte de *llengua oficial* en el llenguatge polític espanyol (1881-1928). *Treballs de sociolingüística catalana*, 24, 345-371.

- Escribano Riera, Daniel. (2015a). *Anàlisi sociològica del règim d'oficialitat lingüística al domini territorial meridional de la llengua catalana durant la Segona República espanyola (1931-1938)*. [Tesi doctoral no publicada]. Universitat de Barcelona.
- Escribano, Daniel. (2015b). La introducció del concepte de llengua oficial a l'ordenament jurídic espanyol (1902-1931). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 25, 213-230.
- Escribano Riera, Daniel. (2017). *El conflicte lingüístic a les Illes Balears durant la Segona República (1931-1936)*. Lleonard Muntaner.
- Ferrando, Antoni, i Nicolás, Miquel. (2011). *Història de la llengua catalana*. Universitat Oberta de Catalunya.
- Fuentes Rodríguez, Catalina, i Alcaide Lara, Esperanza R. (2007). *La argumentación lingüística y sus medios de expresión*. Arco Libros.
- Gallofré i Virgili, Maria Josepa. (1991). *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Publicacions de l'Abadía de Montserrat.
- González Ollé, Fernando. (1978). El establecimiento del castellano como lengua oficial. *Boletín de la Real Academia Española*, 214, 229-280.
- Herrero de Miñón, Miguel. (1993). *Memorias de estío*. Temas de Hoy.
- Iglésias, Narcís. (2019a). Ideologies lingüístiques en la premsa de la Transició: anàlisi de les cartes al director publicades en *El País*. *Circula. Revue d'Idéologies Linguistiques*, 10, 1-21. <https://doi.org/10.17118/11143/16771>
- Iglésias, Narcís. (2019b). Anàlisi crític de les informacions sobre les llengües publicades en la premsa espanyola de la Transició. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 25(2), 901-914.
- Iglésias, Narcís. (2022). (Auto)biografies lingüístiques en el debat públic de la transició espanyola: quins models per afrontar moments de canvi? *Catalonia*, 30 (primer semestre). <https://doi.org/10.4000/catalonia.1642>
- Ilie, Cornelia. (2021). Parliamentary debates. Dins Ruth Wodak i Bernhard Forchtner (ed.), *Routledge Handbook of Language and Politics* (p. 309-325). Routledge.
- Lagarde, Christian (ed). (2009). *Le discours sur les "langues d'Espagne" (1978-2008)*. *El discurso sobre las "lenguas españolas" (1978-2008)*. Presses Universitaires de Perpignan.
- Lagarde, Christian. (2019). La impotència de les "llengües regionals" a França: la "Proposition de loi relative aux langues régionales" núm. 4096. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 29, 67-79. <https://doi.org/10.2436/20.2504.01.151>
- Lo Cascio, Vincenzo. (1998). *Gramática de la argumentación*. Alianza.
- Marí, Isidor. (2022). From normalisation to sustainability: The limits of status planning. Dins Miquel Àngel Pradilla Cardona (ed.), *Catalan Sociolinguistics. State of the art and future challenges* (p. 139-158). John Benjamin.
- Martel, Philippe, i Verny, Marie-Jeanne. (2020). Les langues régionales au Parlement, ou l'éternel retour. *Glottopol*, 34, 69-90. <https://doi.org/10.4000/glottopol.375>
- Martínez-Vasseur, Pilar. (2009). La question linguistique en Espagne à l'épreuve des historiens. Dins Christian Lagarde (ed.), *Le discours sur les "langues d'Espagne" (1978-2008)*. *El discurso sobre las "lenguas españolas" (1978-2008)* (p. 39-52). Presses Universitaires de Perpignan.
- Molinero, Carme, i Ysàs, Pere. (2014). *La cuestión catalana. Cataluña en la transición espanyola*. Crítica.
- Moreno Fernández, Francisco. (2005). *Historia social de las lenguas de España*. Ariel.

- Pinto, Daniel. (2020). Cinismo y *quinismo*: dos actitudes en la concepción de las lenguas en Cataluña. *Revista de Investigación Lingüística*, 23(1), 377-393. <https://doi.org/10.6018/rii.403791>
- Pons, Eva. (2010). Lengua y Constitución. Dins Jaume Vernet (coord.), *Estudios sobre la reforma de la Constitución Española* (p. 275- 307). Institut d'Estudis Autònoms.
- Pujol, David. (2022). *La repressió del català a l'escola. Tres-cents anys de lluita i resistència (1715-2018)*. Institut d'Estudis Catalans; Editorial Gavarres.
- Riera, Elvira. (2022). Forty years of Language policy in Catalonia (1980-2020): Intervention in linguistic skills, practices and ideologies. Dins Miquel Àngel Pradilla Cardona (ed), *Catalan Sociolinguistics. State of the art and future challenges* (p. 119-128). John Benjamin.
- Sainz Moreno, Fernando (ed.). (1989). *Constitución Española. Trabajos parlamentarios (CETP)*. Cortes Generales.
- Sánchez-Cuenca, Ignacio. (2014). *Atado y mal atado. El suicidio institucional del franquismo y el surgimiento de la democracia*. Alianza Editorial.
- Sendra, Montserrat. (2023). *El debat sobre l'oficialitat lingüística d'una Catalunya independent (2012-2018): història, actors i propostes*. [Tesi doctoral no publicada]. Universitat de Barcelona.
- Sendra, Montserrat, i Vila, Francesc Xavier. (2016). L'estatus de les llengües a la República Catalana: una breu anàlisi del desenvolupament del debat. *Els Marges*, 108, 33-50.
- Thiesse, Anne Marie. (1999). *La création des identités nationales. Europe XVIII<sup>e</sup>-XX<sup>e</sup> siècle*. Seuil.
- Wodak, Ruth, i Forchtner, Bernhard (ed.). (2021). *Routledge Handbook of Language and Politics*. Routledge.
- Ysàs, Pere. (2013). Ni *modèlica* ni *immodèlica*. La transició des de la historiografia. *Franquisme & Transició*, 1, 273-287.